

Warszawa, dnia 12 lutego 2020 r.

KMP.570.5.2019.JZ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Komisariatu Policji w Jabłonie
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), zwanego dalej: OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 15 lipca 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) przeprowadził wizytację Komisariatu Policji w Jabłonie (dalej zwany: Komisariatem, placówką), mieszczącego się przy ul. Modlińskiej 102B.

W skład zespołu wizytującego wchodził: Magdalena Dziedzic (prawnik) oraz Justyna Zarecka (politolog w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób zatrzymanych, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania Komisariatu ze st. sierż. Pawłem Matyjaskiem z oraz innymi funkcjonariuszami Policji pracującymi w Komisariacie;
- przeprowadzono ogląd pomieszczeń Komisariatu (m.in. pokoi policjantów, sanitariatów, poczekalni dla interesantów, tymczasowego pomieszczenia przejściowego);

- dokonano analizy rejestrów i wybranej dokumentacji prowadzonej w Komisariacie;
- dokonano na miejscu analizy wybranych przez wizytujących fragmentów monitoringu;
- wykonano dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem Komisariatu.

Przedmiotem zainteresowania przedstawicieli KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunki materialne zatrzymania, funkcjonowanie w praktyce podstawowych zabezpieczeń chroniących osoby pozbawione wolności przed złym traktowaniem, kwalifikacje personelu.

W niniejszym raporcie uwzględniono obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób pozbawionych wolności (pkt. 6). Raport opisuje również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt. 5) oraz dobre praktyki, warte naśladowania przez inne komisariaty Policji (pkt. 4).

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osoba zatrzymana, pracownik Komisariatu, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Charakterystyka placówki

Komisariat Policji w Jabłonie mieści się w dwukondygnacyjnym budynku oddanym do użytku w 2014 r. Komisariat podlega pod Komendanta Powiatowego Policji w Legionowie.

W dniu wizytacji na terenie placówki nie przebywała żadna osoba zatrzymana.

4. Dobre praktyki

W budynku Komisariatu mieści się Punkt wyczekiwania zespołu medycznego pogotowia ratunkowego. W 2014 r. w Starostwie Powiatowym prowadzone były dyskusje na temat pracy zespołów ratowniczych na terenie Powiatu Legionowskiego, czasu dojazdu do

pacjenta i trudności dojazdu do niektórych miejsc w gminie Jabłonna oraz organizacji zaplecza socjalnego dla ratowników. Dyrekcja Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej „Legionowo” podjęła wówczas rozmowy z Komendantem Powiatowym Policji w Legionowie na temat przeniesienia tego punktu do budynku Komisariatu w Jabłonie. W opinii KMPT należy uznać to za dobre rozwiązanie. Jak pokazuje praktyka, jest to miejsce optymalne nie tylko ze względu na efektywność działania pogotowia, ale w wielu przypadkach pozwala także na udzielenie szybkiej pomocy medycznej osobom przebywającym na terenie Komisariatu, w tym osobom zatrzymanym oraz w stanie nietrzeźwości, których stan zdrowia nagle uległ pogorszeniu.

Bardzo dobrze KMPT ocenił warunki bytowe wizytowanej placówki. Pokoje policjantów są jednoosobowe, co gwarantuje większy komfort pracy. Ponadto są one wyposażone w częściowo przeszklone drzwi, umożliwiające obserwację pomieszczenia z zewnątrz. Takie rozwiązanie stanowi dodatkowe zabezpieczenie przed złym traktowaniem osób pozostających pod nadzorem funkcjonariuszy (umożliwia bowiem bieżący nadzór nad przebiegiem czynności służbowych m.in. przesłuchania czy rozpytania przez inne osoby). Chroni też samych funkcjonariuszy przed ewentualnymi zarzutami kierowanymi pod ich adresem, dotyczącymi przebiegu czynności służbowych. Sami policjanci pozytywnie oceniali powyższe rozwiązanie, tym bardziej że pokoje, w których wykonują czynności służbowe nie są monitorowane.

KMPT docenił także, że w pokoju dzielnicowym zorganizowano kącik dla dzieci z wykładziną z bajkowym motywem, wyposażony w gry, puzzle, kolorowanki i maskotki. Rodzice przychodzący na spotkanie z dzielnicowym mogą zabrać swoje dzieci, dzięki czemu w oczach młodego pokolenia budowany jest pozytywny wizerunek Policji, jako instytucji przyjaznej i otwartej na potrzeby obywateli.

5. Problemy systemowe

5.1. Dostęp osób zatrzymanych do lekarza

Nie wszyscy zatrzymani są badani przez lekarza, tymczasem niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności –

Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹ oraz Europejski Komitet Zapobiegania Torturom (CPT)².

Według polskiego prawa krajowego, zgodnie z art. 244 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r., poz. 30) zatrzymanemu przysługuje prawo m.in. do dostępu do pierwszej pomocy medycznej. Natomiast § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. *w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102) określa, że obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane: osoby żądające badania lekarskiego, posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego, oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia, kobiety karmiące piersią i w ciąży, osoby chore zakaźnie, osoby z zaburzeniami psychicznymi, nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Pomimo, iż prawo krajowe nie określa takiego obowiązku, w ocenie KMPT, obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane. Warto w tym miejscu przypomnieć rekomendacje wydane przez CPT po wizytach w Polsce w 2013 r. i 2017 r., które mówią o tym, by osoby pozbawione wolności przez policję miały zagwarantowane prawo dostępu do lekarza (w tym także prawo dostępu do dowolnie wybranego lekarza, co oznacza, że badanie przez takiego lekarza może być przeprowadzone na koszt osoby zatrzymanej) od samego początku pozbawienia wolności. Odpowiednie przepisy powinny gwarantować prawo żądania dostępu osoby zatrzymanej do lekarza w każdych okolicznościach; ani funkcjonariusze policji, ani żadne inne podmioty nie mogą oceniać zasadności takich żądań³.

Uzupełnić również należy, że zgodnie z Zasadą 24 Zbioru zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r.; dalej: Zbiór zasad ONZ) *osobie aresztowanej lub uwięzionej, tak szybko po przyjęciu do miejsca aresztowania lub uwięzienia, jak będzie to możliwe, zostanie zaproponowane odpowiednie badanie lekarskie,*

¹ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

² European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

³ Raport z wizyty CPT w Polsce w 2013 r.; CPT/Inf (2014) 21, § 30.

a później, kiedy będzie to potrzebne, zapewniona opieka medyczna i leczenie. Opieka medyczna i leczenie zostaną zapewnione bezpłatnie.

Takie badanie chroni też samych funkcjonariuszy przed zarzutami, że obrażenia zatrzymanych powstały podczas pobytu pod nadzorem Policji. Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstrasżająco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy.

Badanie lekarskie pozwoliłoby także na zdiagnozowanie u zatrzymanych dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji, w tym przeciwwskazań zdrowotnych do osadzenia. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób wywodzących się ze zmarginalizowanych grup społecznych, co może wiązać się z podwyższonym ryzykiem występowania zagrożeń zdrowia.

KMPT zaleca zweryfikowanie obowiązującej praktyki w zakresie przeprowadzania badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych, mając na względzie powyższe standardy międzynarodowe.

5.2. Brak dostępu do obrońcy od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do obrońcy od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Taka sytuacja stwarza wysokie ryzyko tortur.

KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur, na co wskazują SPT i CPT⁴. Obrońca pełni też pozytywną rolę w odniesieniu do jakości dochodzenia i profesjonalizmu funkcjonariuszy, poprawia relacje i współpracę między Policją i zatrzymanymi, co w rezultacie przynosi korzyści śledztwu⁵.

⁴ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 39 oraz CAT/OP/UKR/3, § 50-52; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23; Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2011) 28, § 18-25.

⁵ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 10.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych⁶.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem⁷.

Dzieci będące podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, z uwagi na fakt, iż wymagają szczególnego traktowania i nie zawsze są w stanie w pełni rozumieć i śledzić postępowanie karne, powinny korzystać z pomocy adwokata z urzędu, jeśli dziecko lub podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej nie zapewnił takiej pomocy we własnym zakresie⁸.

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich⁹.

⁶ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1).

⁷ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1).

⁸ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2016.132.1).

⁹ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

5.3. Powiadomienie o zatrzymaniu

Jak wynika z otrzymanych przez KMPT informacji każdy zatrzymany ma możliwość powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu pobytu. Uprawnienie to jest realizowane jest jednak wyłącznie przez funkcjonariusza za pośrednictwem telefonu. Informacja o zawiadomieniu wybranej osoby jest odnotowywana w protokole zatrzymania.

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Zgodnie z zasadą 16.1. Zbioru zasad ONZ *niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana.* W związku z tym, w ocenie KMPT zatrzymany, co do zasady, powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania, zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Należy bowiem pamiętać, że nie każdy powód zatrzymania uzasadnia ograniczenia w zakresie kontaktu z osobami bliskimi. Brak kontaktu z osobą bliską, szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy, może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie ewentualnych informacji o złym traktowaniu, co może skutkować odpowiednią interwencją.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1 Badanie lekarskie

Jak ustaliła delegacja KMPT w przypadku zaobserwowania obrażeń na ciele zatrzymanego informacje na ten temat ujmowane są w notatce służbowej, która dołączona jest do sprawy. Informacja ta odnotowywana jest także w samym protokole zatrzymania. Ponadto jak wynika z analizy dokumentacji, niektórzy funkcjonariusze wskazują w protokołach: „*brak widocznych obrażeń ciała*”. W ocenie KMPT to dobra praktyka, która stanowi dodatkowe źródło informacji o stanie zatrzymanego, w przypadku zarzutów o złe traktowanie pozwala łatwiej ustalić, na którym etapie zatrzymania mogło dojść do niepokojących zdarzeń.

Gdy funkcjonariusz zauważy, że osoba wymaga pomocy medycznej wzywa zespół ratownictwa medycznego. Lekarz bada osobę zatrzymaną i podejmuje decyzję co do dalszego postępowania. W Komisariacie nie prowadzi się rejestru badań lekarskich i interwencji

medycznych. Zaświadczenia lekarskie o braku przeciwwskazań do umieszczenia w PdOZ przechowywane są wraz całą dokumentacją osoby zatrzymanej w PdOZ w Legionowie. Badanie lekarskie przed przyjęciem do PdOZ przeprowadzane jest w zakładzie opieki zdrowotnej. Jak wynika z informacji uzyskanych podczas wizytacji, funkcjonariusze są obecni podczas przeprowadzania badań lekarskich.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę, że asysta funkcjonariusza niewątpliwie osłabia prewencyjny charakter badania lekarskiego w ten sposób, że w obecności personelu ochronnego zatrzymany może nie czuć się na tyle swobodnie, by opowiedzieć lekarzowi o sposobie, w jaki był traktowany. Są to zatem warunki, które w żaden sposób nie gwarantują ani poszanowania prywatności i intymności, ani zachowania tajemnicy lekarskiej. CPT wskazuje, że obecność funkcjonariusza podczas badania jest szkodliwa dla budowania właściwej relacji pomiędzy lekarzem a pacjentem. Zazwyczaj nie jest ona też konieczna z punktu widzenia bezpieczeństwa.

Warto również przypomnieć w tym miejscu, że taka praktyka jest także niezgodna przepisem rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz.U. z 2012 r., poz. 1102), który stanowi: *decyzję o obecności policjanta w trakcie badania lekarskiego osoby zatrzymanej podejmuje lekarz wykonujący to badanie (§ 4 ust. 2).*

Z uwagi na powyższe, badanie medyczne powinno odbywać się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariusza Policji. Obecność funkcjonariusza może natomiast usprawiedliwiać wyłącznie wyraźne żądanie lekarza.

Ponadto w niektórych protokołach w żaden sposób nie zostało zaznaczone lub było to uczynione w sposób niejednoznaczny – czy osoba zatrzymana została poddana badaniu lekarskiemu czy też nie. Często informację tę można było jedynie uzyskać z analizy notatek urzędowych dołączonych do protokołów. KPMT zaleca zatem zwrócenie uwagi funkcjonariuszom na rzetelność i skrupulatność wypełniania protokołów zatrzymań.

6.2 Dostęp do pomocy prawnej

Jak wynika z przedstawionych KMPT informacji, osoby zatrzymane są każdorazowo informowane o prawie do kontaktu z adwokatem. Większość zatrzymanych nie decyduje się jednak na korzystanie z tego uprawnienia, jeśli już ma to miejsce to zwykle jest to adwokat z wyboru. W nielicznych przypadkach, gdy osoba zatrzymana nie ma własnego adwokata/radcy prawnego a żąda takiego kontaktu, funkcjonariusze zwracają się telefonicznie do Prokuratury Rejonowej w Legionowie, celem wyznaczenia adwokata. Należy jednak mieć na uwadze, że

procedura ta może być czasochłonna, szczególnie gdy do zatrzymania dochodzi w porze nocnej. Tymczasem możliwość kontaktu z adwokatem/radcą prawnym jest jedną z podstawowych gwarancji antytorturowych, dlatego też powinien być on zapewniony jak najszybciej.

W celu zwiększenia skuteczności dostępu do obrońcy KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osób zatrzymanych/przesłuchiwanym i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci.

Proponowany standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list obrońców z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji¹⁰. Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych, w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej w jednostkach policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników¹¹. Na kwestię tę zawrócił także uwagę Komitet ONZ Przeciwko Torturom (CAT) analizując w sierpniu 2019 r. siódme sprawozdanie Polski z wykonania postanowień Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. CAT wskazał, że funkcjonariusze Policji powinni być świadomi swojej odpowiedzialności za dostarczenie listy dyżurnych adwokatów i radców prawnych osobom uprawnionym do uzyskania pomocy prawnej finansowanej przez państwo¹².

Kontakt z prawnikiem jest możliwy w tymczasowym pomieszczeniu przejściowym. Osoba zatrzymana oddzielona jest od adwokata/radcy prawnego kratą. Wejście do tej części Komisariatu jest możliwe poprzez całkowicie przeszklone drzwi. Bezpośrednio za nimi znajduje się dyżurka. Zatem dyżurny cały czas może obserwować przebieg spotkania. Ponadto tymczasowe pomieszczenie przejściowe jest monitorowane, jednak bez możliwości nagrywania dźwięku. Jeżeli organ dysponujący nie zastrzegł inaczej to spotkanie co do zasady odbywa się bez bezpośredniego udziału funkcjonariuszy.

W tym kontekście warto zauważyć, że kontakt prawnika z klientem powinien mieć charakter absolutnie poufny i odbywać się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariusza.

¹⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf (2017) 27, § 15.

¹¹ Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

¹² Zob. pkt 16 b) Concluding observations on the seventh periodic report of Poland (CAT/C/POL/CO/7).

Inna praktyka stwarza ryzyko, że osoba pozostająca w dyspozycji Policji, w obawie o możliwość odwetu za przekazane informacje, nie poinformuje prawnika o faktycznym sposobie traktowania.

Zgodnie z Kodeksem postępowania karnego zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowę. Jedynie w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie obecny przy takiej rozmowie¹³.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2013/48/UE *podejrzani lub oskarżeni powinni mieć prawo do spotykania się na osobności z reprezentującym ich adwokatem*. Państwa członkowskie mogą wprowadzać wprawdzie praktyczne rozwiązania dotyczące czasu trwania i częstotliwości takich spotkań oraz mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony zatrzymanego i obrońcy, jednak takie rozwiązania powinny pozostawać bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania prawa podejrzanych lub oskarżonych do spotykania się z adwokatem oraz dla istoty tego prawa¹⁴. Dyrektywa wskazuje również, że: *Poufność porozumiewania się między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich adwokatem ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia skutecznego korzystania z prawa do obrony i jest istotną częścią prawa do rzetelnego procesu. Państwa członkowskie powinny zatem respektować – bez jakichkolwiek odstępstw – zasadę poufności spotkań i innych form porozumiewania się pomiędzy adwokatem a podejrzanym lub oskarżonym przy korzystaniu z prawa dostępu do adwokata, przewidzianego w niniejszej dyrektywie. (...) Obowiązek respektowania zasady poufności oznacza nie tylko, że państwa członkowskie powinny się powstrzymać od zakłócania takiego porozumiewania się lub od uzyskiwania dostępu do jego treści, lecz również to, że w przypadku pozbawienia podejrzanych lub oskarżonych wolności lub innego umieszczenia ich w miejscu znajdującym się pod kontrolą państwa, powinny zapewnić, aby rozwiązania dotyczące porozumiewania się tę poufność respektowały i chroniły*¹⁵.

¹³ Zob. art. 245 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 30).

¹⁴ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1), pkt.22.

¹⁵ Tamże, pkt. 33.

Nadzorowanie przez funkcjonariuszy spotkań zatrzymanego z obrońcą spotkało się z krytyką CPT. W raportach z wizyt okresowych w Polsce CPT wskazał, że taka praktyka jest całkowicie nie do zaakceptowania i zalecił, by w każdym przypadku osoby zatrzymane przez Policję mogły skorzystać ze swojego prawa do skonsultowania się z prawnikiem na osobności¹⁶.

CPT podkreśla, że *prawo dostępu do prawnika musi obejmować prawo do spotkania się z nim na osobności. Rozumiana jako gwarancja przeciwko niewłaściwemu traktowaniu (niezależnie od środków służących zapewnieniu sprawiedliwego procesu sądowego), fizyczna obecność prawnika jest niezbędna dla realizacji tego prawa przez zatrzymanego. Jest to jedyny sposób umożliwiający dokonanie rzetelnej oceny stanu fizycznego i kondycji psychicznej takiej osoby. W przypadku, gdy spotkanie z prawnikiem nie ma miejsca na osobności, osoba zatrzymana może nie czuć się na tyle swobodnie, by móc bez skrępowania wskazać sposób, w jaki jest traktowana*¹⁷. CPT wskazuje też, że obecność funkcjonariusza Policji podczas rozmowy z obrońcą jest sprzeczna z zasadą poufności kontaktów między prawnikami, a osobami, którym pomagają¹⁸.

Na konieczność zapewnienia przez władze absolutnej poufności komunikacji między prawnikiem a klientem wskazuje też SPT¹⁹.

KMPT zaleca zapewnienie całkowitej poufności komunikacji między obrońcami lub pełnomocnikami, a ich klientami. W tym celu na czas spotkania z adwokatem kamera monitoringu powinna być przesłaniana. W drzwiach należałoby natomiast zamontować rolety, ewentualnie wyznaczyć osobne pomieszczenie do spotkań z pełnomocnikiem.

6.3 Prawo do informacji i mechanizm skargowy

W budynku Komisariatu (w tym przy wejściu do jednostki) brak było czytelnych informacji o możliwości złożenia skargi na działalność funkcjonariuszy Policji lub wykazu instytucji ochrony praw człowieka, do których mogłyby zwrócić się zainteresowane osoby, w przypadku naruszenia ich praw.

W celu zwiększenia dostępności do zewnętrznych i wewnętrznych mechanizmów skargowych KMPT rekomenduje, by przy wejściu do Komisariatu i na jego terenie wyeksponować:

¹⁶ Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 26; CPT/Inf (2014) 21, § 26; CPT/Inf (2011) 20, § 27.

¹⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26.

¹⁸ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2011) 20, § 27.

¹⁹ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 47-52.

- dane teled adresowe instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji,
- informacje o możliwości złożenia skargi w strukturze Policji.

Warto podkreślić, że realizacja powyższych zaleceń nie pociąga za sobą dużych nakładów finansowych, co w odniesieniu do ich znaczenia i skuteczności, przemawia za ich wprowadzeniem.

Niezbędne jest również wyeksponowanie odpowiednich informacji w tymczasowym pomieszczeniu przejściowym oraz zadbanie, by osoby zatrzymane otrzymały informacje o swoich prawach i obowiązkach. W pomieszczeniu tym brak było bowiem kopii regulaminu pobytu oraz wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka, zamieszczonych w sposób uniemożliwiający ich zniszczenie lub dokonanie przy ich pomocy zamachu na zdrowie człowieka²⁰.

KMPT zaleca wyposażenie powyższego pomieszczenia w kopie regulaminu pobytu, wykaz instytucji stojących na straży praw człowieka oraz informowanie zatrzymanych o prawach i obowiązkach poprzez pisemne zapoznanie z regulaminem pobytu²¹.

Prawo do informacji stanowi bowiem podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja cudzoziemców, którzy najczęściej nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce.

W tym kontekście zaniepokojenie KMPT wywołała analiza protokołów zatrzymań. W przypadku obywatela Azerbejdżanu w punkcie: *Oświadczenie zatrzymanego w związku z poinformowaniem o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach*, wskazano:

²⁰ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz.U. z 2012 r., poz. 638 ze zm.), § 32 ust. 1 i 2.

²¹ Zob. Załącznik Nr 11 do rozporządzenia - Regulamin pobytu osób umieszczonych w tymczasowym pomieszczeniu przejściowym, § 1 ust. 1 pkt. 1 i ust. 4.

„Brak możliwości poinformowania o przyczynach zatrzymania i przysługujących prawach w związku z barierą językową”. W rubryce dotyczącej stanu zdrowia i ewentualnych obrażeń odnotowano: „Stan zdrowia i ewentualne obrażenia: nie stwierdzono w związku z barierą językową”. Także w przypadku informacji o powiadomieniu wskazanej osoby znalazła się adnotacja: „W związku z barierą językową nie ustalono osoby do powiadomienia o zatrzymaniu”. Zatrzymany nie podpisał się w żadnym punkcie protokołu. W protokole nie było informacji o udziale tłumacza. Przedstawiciele zdają sobie sprawę, że do zatrzymania doszło w godzinach późnowieczornych przez co skorzystanie z pomocy tłumacza mogło być utrudnione. Uwagę wizytujących zwrócił jednak fakt, że ani w protokole zatrzymania, ani w dołączonej notatce urzędowej nie odnotowano nawet próby sprowadzenia tłumacza, czy skorzystania z innych form komunikacji np. poprzez skorzystanie z internetowego tłumacza, czym w wielu przypadkach posiłkuje się np. Służba Więzienna.

W tym kontekście warto zaznaczyć, że zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE należy pisemnie pouczyć zatrzymanego, w języku dla niego zrozumiałym, o przysługujących mu prawach procesowych i przysługujących środkach zaskarżenia. Pouczenie powinno nastąpić niezwłocznie po pozbawieniu wolności²². Osoby nie władające językiem polskim powinny otrzymać tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla zapewnienia ich zdolności do wykonywania swojego prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania karnego²³.

Znaczenie prawa do informacji i możliwości składania skarg podkreślają też standardy międzynarodowe oraz rekomendacje SPT i CPT²⁴. W raporcie z ostatniej wizyty okresowej w Polsce, CPT wskazał, że *szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć treść przysługujących im praw; obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach Policji*. Osoby zatrzymane

²² Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2012.142.1).

²³ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2010.280.1).

²⁴ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguły nr 54, 55 i 56.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r., Zasada 10; Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 5 ust. 2; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 43-44; Raport SPT z wizyty w Togo, CAT/OP/TGO/1, § 77-78; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 35-36; Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 37; Dwunasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2002) 12, § 44; Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 31.

oprócz jasnej, ustnej informacji o swoich prawach, powinny też otrzymać pisemną informację o prawach przysługujących osobom zatrzymanym²⁵.

Z uwagi na powyższe KMPT rekomenduje, by każdy zatrzymany był niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku informowany o przyczynach zatrzymania i przysługujących prawach. Jeśli pojawiają się trudności w komunikacji należy wezwać tłumacza. Jeśli jest to niemożliwe, taka informacja również powinna zostać odnotowana w dokumentacji. Należy również zadbać, by wszelkie podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla niego zrozumiały. W protokole zatrzymania cudzoziemców należy odnotowywać informację czy zatrzymany posługiwał się językiem polskim, czy były trudności w komunikacji, w jakim języku nastąpiło tłumaczenie oraz kto brał udział w czynnościach udziałem zatrzymanego (np. tłumacz).

6.4 Monitoring i nagrywanie przesłuchań

Na terenie Komisariatu nie ma wydzielonych pokoi przesłuchań. Odbývają się one w pokojach policjantów prowadzących sprawę w warunkach zapewniających prywatność rozmowy. Nie ma praktyki, aby w tym samym pokoju odbywały się jednocześnie dwa przesłuchania. Przesłuchania nie są zazwyczaj nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku²⁶. Taka sytuacja w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza ryzyko złego traktowania.

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio i/lub wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio i / lub wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych²⁷. Na kwestię tę zwrócił także uwagę CAT wskazując w obserwacjach końcowych z siódmego okresowego sprawozdania Polski z realizacji Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, że konieczne jest zapewnienie, aby wszystkie pokoje przesłuchań we wszystkich

²⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, 25 lipiec 2018 r., CPT/Inf (2018) 39, § 28.

²⁶ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

²⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

częściach kraju były wyposażone w monitoring wizyjny i sprzęt zapewniający nagrywanie wideo i audio przesłuchań²⁸.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę, że w ocenie CPT rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku psychologicznego. Elektroniczna rejestracja przesłuchań i rozpytań zmniejsza także możliwość, że oskarżeni fałszywie zaprzeczą, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści²⁹.

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych³⁰. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości³¹.

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań. Czynność ta może być dokonywana w pomieszczeniach służbowych przy użyciu mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań.

6.5 Rejestry

W jednostce rzetelnie prowadzona jest książka ewidencji osób zatrzymanych. Prowadzony jest również rejestr przepustek jednorazowych, w którym odnotowane są: imię i nazwisko osoby wchodzącej do Komisariatu, numer dokumentu tożsamości, adres, data i godzina wejścia i wyjścia oraz cel pobytu oraz funkcjonariusz, z którym osoba ma się spotkać. Delegacja KMPT odnotowała, że książka ta nie jest uzupełniana zgodnie ze stanem faktycznym. Przykładowo w dniu wizytacji nie odnotowano osób, które przebywały na terenie Komisariatu celem złożenia zawiadomienia czy przesłuchania. Ponadto widać dużą nieregularność w prowadzeniu tej dokumentacji. Ostatni wpis był bowiem z dnia 6 lipca 2019 r., dwa kolejne z 2 lipca, zaś jeszcze wcześniejsze z 17 czerwca i 30 maja 2019 r.

²⁸ Zob. pkt 20 d) Concluding observations on the seventh periodic report of Poland (CAT/C/POL/CO/7).

²⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

³⁰ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

³¹ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

Przedstawiciele KMPT zalecają zatem regularne odnotowywanie w rejestrze wszystkich osób wchodzących na teren Komisariatu.

W tym kontekście warto podkreślić, że dobrze prowadzony rejestr pobytu osób w jednostce stanowi ważne zabezpieczenie przed złym traktowaniem osób pozostających pod nadzorem Policji. Chroni też samych funkcjonariuszy przed fałszywymi pomówieniami ze strony zatrzymanych, a ich przełożonym ułatwia wykonywanie właściwego nadzoru i kontroli.

Na kwestię właściwego rejestrowania obecności wszystkich osób przebywających w komisariatach policji zwracał uwagę CPT podczas swoich wizyt. Zgodnie z ich stanowiskiem w przypadkach, gdy dana osoba zostanie zatrzymana lub wezwana przez funkcjonariuszy (niezależnie od przyczyny, w tym w celu odbycia wstępnej rozmowy z funkcjonariuszami operacyjnymi), jej obecność na komisariacie zawsze powinna być odpowiednio zarejestrowana. Zapisy powinny określać w szczególności: kto został doprowadzony lub wezwany, przez kogo, na czyje zlecenie, o której godzinie, z jakiego powodu, w jakim charakterze (podejrzany, świadek, itp.), komu została przekazana dana osoba i kiedy osoba opuściła pomieszczenia policji. Wszyscy funkcjonariusze powinni zostać też przeszkoleni w tym zakresie³².

CPT podkreślił, że wymóg właściwego rejestrowania faktu pozbawienia wolności jest jedną z najbardziej podstawowych gwarancji przeciwko złemu traktowaniu. Dokładne rejestrowanie wszystkich aspektów okresu zatrzymania ułatwia kontrolę nad przestrzeganiem przepisów prawnych dotyczących osób pozostających w dyspozycji organów ścigania oraz przeciwdziałania fałszywym oskarżeniom kierowanym przeciwko funkcjonariuszom³³.

6.6. Traktowanie

Delegacja KMPT nie uzyskała informacji wskazujących na stosowanie przez funkcjonariuszy tortur lub złego traktowania osób zatrzymanych. Ponadto jak udało się ustalić, funkcjonariusze nie ograniczają się wyłącznie do zakładania zatrzymanym kajdanek na ręce trzymane z tyłu, ale korzystają z uprawnienia wynikającego z art. 15 ust. 6 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r., poz. 2418) w którym wskazano, że *w przypadku prewencyjnego użycia kajdanek lub gdy w ocenie uprawnionego prawdopodobieństwo podjęcia próby ucieczki, stawiania czynnego oporu lub wystąpienia zachowania mogącego zagrażać życiu, zdrowiu lub mieniu jest*

³² Zob. Raporty CPT z wizyty na Ukrainie: CPT/Inf (2014) 15, § 71; CPT/Inf (2017) 15, § 17; CPT/Inf (2018) 41, § 29, 44-45.

³³ Zob. Raport CPT z wizyty na Ukrainie, CPT/Inf (2018) 41, § 44.

nieznaczące, kajdanki można założyć na ręce trzymane z przodu. KMPT pozytywnie ocenia tę praktykę.

Niepokój budzi jednak praktyka prewencyjnego stosowania kajdanek podczas transportu osób zatrzymanych, w celu przeciwdziałania ewentualnej próbie ucieczki. Taka praktyka stwarza ryzyko złego traktowania. Budzi też wątpliwości w odniesieniu do zasady proporcjonalności wskazanej w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego. Zgodnie z ustawą o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej kajdanki można użyć m.in. w celu zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia oraz prewencyjnie, w celu zapobieżenia ucieczce i objawom agresji lub autoagresji³⁴. Kajdanki powinny być jednak wykorzystywane proporcjonalnie do stopnia zagrożenia i tylko wówczas, gdy są niezbędne dla celu ich użycia³⁵.

W związku z tym KMPT przypomina, że kajdanki nie powinny być prewencyjnie stosowane wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte (może to powoływać urazy mechaniczne) i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT i SPT³⁶. Co więcej, CPT wskazuje, że kajdanki nie powinny być stosowane podczas przesłuchań lub rozpytań podejrzanych³⁷.

Nie powinny być też stosowane obligatoryjnie w czasie transportu³⁸. Ich użycie powinno być uzasadnione oceną ryzyka w konkretnym przypadku, kiedy ich zastosowanie wydaje się absolutnie konieczne. Powinny być wówczas stosowane w sposób, który eliminuje ryzyko zranienia osoby konwojowanej³⁹. Należy unikać zakładania ich na ręce trzymane z tyłu z uwagi na możliwość niewygody dla zatrzymanego i ryzyko obrażeń w razie wypadku.

³⁴ Zob. art. 11 pkt. 9, 1-11, 13 i 14; art. 13 ust. 1, art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1834).

³⁵ Zob. art. 6 ust. 1 w zw. z art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

³⁶ Zob. Raport CPT z wizyty we Francji, CPT/Inf (2017) 7, § 13; Raport CPT z wizyty na Cyprze, CPT/Inf (2018) 16, § 15; Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT/Inf (2017) 1, § 13; Raport CPT z wizyty w Belgii, CPT/Inf (2018) 8, § 18; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 8; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2017) 9, § 14; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53; Raport CPT z wizyty na Gibraltarze, CPT/Inf (2015) 40, § 11; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28; Raport SPT z wizyty w Chile, CAT/OP/CHL/1, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-112.

³⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2009) 3, § 38.

³⁸ Zob. Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-111; Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures.

³⁹ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

CPT podkreśla, że konwojowani powinni być przewożeni w bezpiecznych furgonetkach, co eliminuje konieczność zakładania kajdanek podczas podróży⁴⁰.

O tym, że kajdanki nie powinny być stosowane automatycznie podczas każdego transferu zatrzymanych, mówią też eksperci z Uniwersytetu w Essex. Zwracają oni uwagę na konieczność przeciwdziałania ewentualnym fizycznym uszczerbkom pasażerów, które mogą wystąpić, gdy są oni skuci, a pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi. Stosowanie kajdanek ogranicza bowiem zdolność zatrzymanych do ochrony przed upadkiem⁴¹.

Swoje wątpliwości co do praktyki stosowania kajdanek przed funkcjonariuszy Policji, Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił Ministrowi Spraw Wewnętrznych w wystąpieniu generalnym z dnia 20 stycznia 2020 r⁴².

6.7. Personel

Z udostępnionych wizytującym aneksów do planów zajęć doskonalenia zawodowego policjantów za lata 2018-2019 wynika, że funkcjonariusze byli szkoleni m.in. z procedur i czynności związanych z konwojowaniem osób; procedur i czynności związanych z zatrzymaniem – zachowaniu funkcjonariuszy przy zatrzymaniu oraz doprowadzeniu osób do jednostki policji; procedury „Niebieskiej Karty”; kryminalistycznych oględzin miejsca zdarzenia.

KMPT zaleca, by do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z: zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, komunikacją interpersonalną, taktyką i technikami przesłuchań, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu, udzielaniem pierwszej pomocy. KMPT widzi też potrzebę systematycznych szkoleń funkcjonariuszy wszystkich szczebli, w kierunku ochrony praw człowieka i prewencji tortur.

Odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest bowiem w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego

⁴⁰ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Irlandii, CPT/Inf (2007) 40, § 101; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2006) 28, § 23; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, CPT/Inf (2006) 20, § 126; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

⁴¹ Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, February 2017, Use of restraints, s. 57.

⁴² KMP.570.29.2019.AN

monitorowania ich zachowania i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu. Może także podjąć skuteczne środki zaradcze, w przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń (np. poprzez podjęcie interwencji, udzielenie pomocy, czy zgłoszenie przełożonym swoich obaw i podejrzeń). Dlatego ważne jest, by był on odpowiednio zmotywowany, świadomy w zakresie praw człowieka i postrzegał przemoc wobec zatrzymanych jako niedopuszczalny brak profesjonalizmu, rzutujący na wizerunek całej Policji.

Szkolenie funkcjonariuszy jest bowiem, jak wskazuje SPT, mechanizmem zapobiegania torturom. Powinno ono obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach, mieć charakter prewencyjny, przekrojowy oraz zawierać zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu⁴³.

CPT z kolei podkreśla znaczenie rozwijania u funkcjonariuszy umiejętności komunikacji interpersonalnej, opartej na poszanowaniu godności człowieka. Taka umiejętność doprowadzi do zmniejszenia napięć i pozwoli funkcjonariuszowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc⁴⁴. W celu przeciwdziałania torturom konieczne są również regularne szkolenia zawodowe oficerów operacyjnych i śledczych obejmujące odpowiednie techniki rozmów, przesłuchań i prowadzenia dochodzeń⁴⁵.

KMPT rekomenduje też zapoznanie policjantów z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokołem Stambulskim)*. Stosowanie tego dokumentu rekomenduje sygnatariuszom OPCAT - SPT⁴⁶.

Protokół Stambulski zawiera m.in. standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur oraz wskazówki dotyczące prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach o tortury, np. w zakresie metodyki przesłuchań ofiary i świadka, pozyskiwania i zabezpieczania dowodów rzeczowych (w tym dowodów natury medycznej), informacji które należy pozyskać w toku śledztwa, gromadzenia i analizowania dokumentacji. Zwraca też uwagę na psychiczne skutki tortur i ryzyko retraumatyzacji ofiary. Powyższy podręcznik będzie zatem cennym narzędziem szkoleniowym policjantów.

⁴³ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

⁴⁴ Zob. Drugi Raport Generalny, CPT/Inf (92) 3, § 59-60.

⁴⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Grecji, CPT/Inf (2017) 25, § 66.

⁴⁶ Zob. Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport z wizyty SPT na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 46-48; Raport SPT z wizyty w Brazylii, CAT/OP/BRA/1, § 38-39.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Komisariatu Policji w Jabłonie:

- 1) poddawanie wszystkich zatrzymanych badaniom medycznym;
- 2) regularne odnotowywanie w rejestrze przepustek jednorazowych wszystkich osób wchodzących na teren komisariatu;
- 3) zwrócenie uwagi funkcjonariuszom na rzetelność i skrupulatność wypełniania protokołów zatrzymań;
- 4) zapewnienie poufności komunikacji między obrońcami lub pełnomocnikami a ich klientami. Kontakt z prawnikiem powinien odbywać się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariusza;
- 5) sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osób zatrzymanych i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci;
- 6) umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego informowania osób bliskich o fakcie zatrzymania, a tylko w szczególnych, uzasadnionych dobrem prowadzonego postępowania przygotowawczego sytuacjach, dokonywanie powiadomień za pośrednictwem funkcjonariuszy;
- 7) podejmowanie czynności mających na celu zapewnienie osobom nieposługującym się językiem polskim, jak najszybszego dostępu do tłumacza oraz skutecznego informowania o przysługujących im prawach, odnotowywanie w protokole zatrzymania cudzoziemców, czy były trudności w komunikacji, w jakim języku nastąpiło tłumaczenie oraz kto brał udział w czynnościach udziałem zatrzymanego (np. tłumacz);
- 8) stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku;
- 9) rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań poprzez użycie mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań;

- 10) wyposażenie tymczasowego pomieszczenia przejściowego w kopie regulaminu pobytu, wykaz instytucji stojących na straży praw człowieka oraz informowanie zatrzymanych o prawach i obowiązkach poprzez pisemne zapoznanie z regulaminem pobytu;
- 11) wyeksponowanie w widocznym miejscu przy wejściu do Komisariatu: instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury Biura Spraw Wewnętrznych Policji oraz informacji o możliwości złożenia skargi w strukturze Policji;
- 12) włączenie do programów szkoleń i kursów policyjnych zagadnień związanych z: zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, Protokołem Stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz prewencją tortur, niehumanitarnego oraz poniżającego traktowania, przeprowadzania i dokumentowania kontroli osobistych oraz sprawdzenia prewencyjnego.

II. Komendantowi Powiatowemu Policji w Legionowie:

- 1) zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.